

УКРАЇНСЬКА ГОЛГОФА

Напередодні відзначення Дня пам'яті жертв голодоморів Товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка провело презентації книжки Аркадія Сидорука "Голодомор: коли Україна й світ визнають правду?". Заходи відбулися в Київському міському будинку вчителя, у бібліотеці Національного університету "Києво-Могилянська академія" та в Школі мистецтв Дніпровського району м. Києва.

Надія КИР'ЯН

У передмові до книжки автор пише: "Образ Української Голгофи незрівнянно трагічніший за традиційний біблійний. На "нашій — не своїй землі" розпинали не одного святого проповідника, а націю. У XX столітті Україну спіткали страхотливі катаклізми — дві світові війни, три Голодомори (серед них найстрахотливіший 1932—33 років), найбільша в історії людства техногенна катастрофа на Чорнобильській АЕС і жорстокий соціальний експеримент під ширмою "ринкових" реформ, що перетворив Україну на внутрішню колонію для купки ненаситних у своїй жадобі олігархів. Можна хіба що дивуватися, як українці вижили й виживають у новітній час і спромоглися на Помаранчеву революцію, яка викликала захоплення у світі й завершилася гірким розчаруванням у самій Україні.

Багато хто, пригнічений щоденною боротьбою за виживання, вважає, що не на часі згадувати про "давні" Голодомори. Мені б хотілося, щоб ті, хто так думає, зрештою, збагнули: між трагічним минулим і безрадісним сучасним існує нерозривний зв'язок".

У Будинку вчителя учасникам зібрання книжку представив відповідальний секретар ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка Микола Нестерчук.

Камертоном до розмови став уривок із документального фільму-диалогі "Материнський спогад" і "Материнський заповіт" сценариста, лауреата Державної премії ім. Т. Г. Шевченка Леоніда Мужука, який сказав, що зняв ці кадри ще тоді, коли цей фільм не міг потрапити на екрани: "У кожного з нас є своє уявлення про 1933 рік, яке ми зіставляємо з досвідом народу". Один із епізодів фільму — свідчення матері Леоніда Мужука про страшні картини Голодомору, зокрема людодіство. У той час, коли знімався фільм, нація ще не готова була прийняти те, що розповідала його мати. Цю жахливу правду, яка переслідувала кожне село, замовчували більше ніж півстоліття.

Директор Видавничого центру "Просвіта" Василь Клічак розповів, що тема Голодомору присутня у ВЦ з 1993 року, за цей час видано плакати, низку книжок. Автор презентованого видання Аркадій Сидорук родом із Чернігівщини.

Він журналіст-міжнародник, політолог і перекладач, працював у провідних виданнях України. У 1980—89 роках — кореспондент ТАРС у Нью-Йорку, в 1992—1996 роках — кореспондент ІТАР—ТАРС у Вашингтоні. Знає більше десяти іноземних мов. Досліджує тему Голодомору вже чверть століття. Працюючи за кордоном, мав доступ до багатьох джерел. У книжці розповідь про те, як ця трагедія була прийнята офіційними установами за кордоном, українською діаспорою, світовою спільнотою. Автор аналізує величезний внесок окремих особистостей у розкриття теми, зокрема таких подвижників як відомий радянський історик Роберт Конквест, автор відомих книжок "Великий терор" і "Жнива скорботи", а також науковець, виконавчий директор американської конгресово-президентської Комісії з дослідження голоду в Україні (1986—90 рр.) Джеймс Мейс, який ще 1982 року на міжнародній конференції з Голокосту та геноциду перший серед західних дослідників охарактеризував Голодомор як акт геноциду, влаштованого сталінським режимом проти українського народу.

Микола Сядристий, відомий майстер мікромініатюр досліджує це питання багато років і зробив висновок, що історія його рідного села віддзеркалює історію

всього українського народу. А причина трагедії сягає ще досталінських часів. Адже Сталін — лише сумлінний виконавець планів, задуманих Леніном відповідно до марксистської теорії. У працях Леніна, які простудіював Микола Сядристий, є чіткі вказівки на те, що селян треба знищувати, як "зайвий" клас. "Ми й нині живемо за радянської влади, яка "перевдягнулася". Нас просто перегнали з комуністичного пасовиська в комуно-ринкове, через те правда про Голодомор пробивається з такими труднощами", — упевнений Микола Сергійович.

Історик, академік Української академії наук Володимир Василенко підтвердив, що Микола Сядристий має рацію. Але, додав науковець, в Україні йшлося не так про знищення селянства, як про знищення української нації, яка прагнула свободи, незалежності, з чим не могла змиритися Російська імперія.

"Голодомори в історії траплялися, але такі, що спрямовані на винищення нації — лише в комуністичних державах. Крім Росії, ще в Китаї, Ефіопії, — сказав Володимир Василенко. — Якщо українці це усвідомлять, вони стіною стоятимуть за національну державу".

Закінчення на стор. 3

Вадим КРИЩЕНКО

ЗБЕРЕЖІМО УКРАЇНУ

*Душить кривда серце знову —
Стало ще сумніш.
Не продаймо рідну мову
За гріховний гріш.*

*Ми кричали: "Нас багато!"
Чом не стали в ряд?
Не муруймо нашу хату
На чужинський лад.*

*Насварились ми доволі,
Недуг лізе в дім.
Не просімо, браття, волі,
Ой же — не просім!*

*Загубився поміж нами
Дзвін єднаних слів.
Не пускаймо в отчі храми
Ми чужих попів.*

*Чом козацьку нашу спину
Кволість напина?..
Збережімо Україну —
Бо вона одна!*

ВИРОК МОСКОВСЬКОЇ ФЕМІДИ

24 листопада Верховний Суд Росії ухвалив рішення про ліквідацію Федеральної національно-культурної автономії "Українці Росії" — громадської організації, яка працювала з початку XXI століття. Про це повідомило інформаційне агентство "Інтерфакс".

Таким чином було задоволено позов Міністерства юстиції РФ, яке домогалось розпуску цієї організації у зв'язку з "виявленням порушень у господарській діяльності".

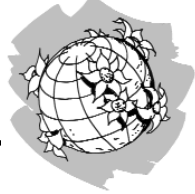
Робота ФНКА була призупинена ще в жовтні 2009 року, однак голова Валерій Семененко продовжував виступати у ЗМІ, брати участь у громадському житті й організовувати заходи, присвячені пам'яті жертв Голодомору. Водночас сам Семененко заявляв, що його виступи на радіо та участь в організації різних заходів — це особиста ініціатива, де він виступав як приватна особа, а не голова ФНКА.

Усі ці заходи стали приводом для звернення Мін'юсту до суду з позовом про закриття організації, оскільки у відомстві визнали діяльність Семененка порушенням чинного законодавства. Крім того, позов Мін'юсту базувався на скарзі активіста фонду "Вітчизна" Миколи Журавльова, який заявляв, що ФНКА веде політичну діяльність, прославляє бандерівців, Мазепу і лє "самий негатив" на Росію.

"Слово Просвіти" звернулося до керівництва ФНКА з проханням прокоментувати рішення Верховного Суду Росії. На наше прохання відгукнувся професор Стефан Паняк — колишній перший заступник ФНКА УР.

"Рішення про ліквідацію ФНКА "Українці Росії" — винятково політична акція влади, спроба тиску на українські організації Росії за непокору, підтримку Майдану і демократичної влади в Україні. Ця акція серед багатьох інших спроб має на меті перетворити українців на малоросів", — повідомив він.

Підготував Євген БУКЕТ

“Необхідно добре знати свою історію такою, якою вона була, а не такою, яку нам нав’язував тоталітарний режим”.

— Пане Станіславе, дозвольте привітати Вас із ювілеєм: створеному й очолюваному Вами Інституту виповнилося 20 років. Ця громадська установа стала чи не головним у Польщі науковим центром дослідження українсько-польських взаємин, багато робить для порозуміння, співпраці між нашими державами й народами.

— Дякую за привітання і запрошую всіх охочих з України — істориків, викладачів, студентів, журналістів до співпраці з Інститутом. Я був би щасливим, якби в Україні також діяли схожі інститути для досліджень українсько-польських взаємин. Електронна адреса нашого Інституту: pwin@c-net.pl. Телефон: 004816—6787333.

— *Перейдімо до теми нашого діалогу, нашого екскурсу в історію. Відправна точка — Варшавський договір між Республікою Польщею та Українською Народною Республікою, підписаний 22 квітня 1920 року, “договір Пілсудського—Петлюри”, як його ще називають за іменами лідерів держав, що його підписали. Оцінка його й нині викликає гарячі дискусії, причому з обох боків.*

— Щодо Варшавського договору: Польща першою вже 1920 року офіційно визнала Українську незалежну державу. На жаль, про це мало хто знає в Україні. Всі пам’ятають, що Польща визнала незалежність України 1991 року, але це було вже вдруге. Про це варто пам’ятати, і необхідно добре знати свою історію такою, якою вона була, а не такою, яку нам нав’язав тоталітарний режим. Польща ще 90 років тому хотіла, щоб Україна, наш найближчий сусід, стала незалежною державою.

— *Можливо, до цього спонукало те, що й Польща, після її переділу європейськими імперіями наприкінці XVIII століття, більше ніж на 120 років втратила державність. І характерно, що саме Пілсудський, видатний політик, що стояв на чолі відродження незалежної Польщі, прагнув якнайшвидше підписати українсько-польський договір. Він був переконаний, що остаточне звільнення Польщі від Росії можливе лише за умови, що буде вільною, незалежною Україна.*

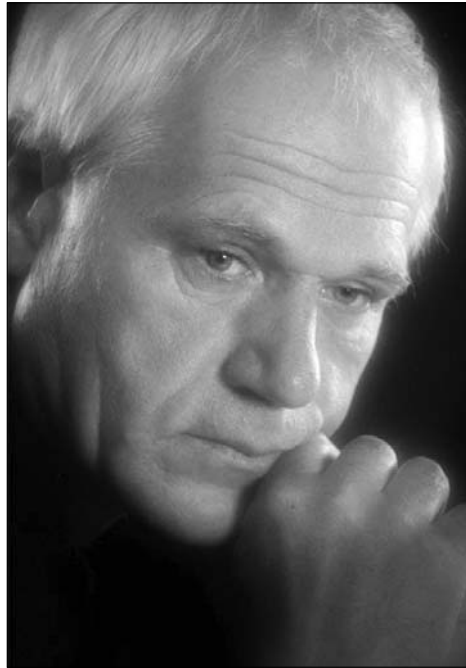
— *Говорити про цю мотивацію потрібно, адже йдеться про дві країни, два народи, століттями пов’язані дуже складними, трагічними взаєминами. Надзвичайно тяжкою проблемою взаємин народів, держав було питання приналежності Східної Галичини. Нині це територія України, те, що ми називаємо Західною Україною. Але за ці землі століттями точилися битви, до речі, не лише польсько-українські. Але власне Велика Україна, вважав Пілсудський, обов’язково мала бути незалежною державою. Тому він відкинув пропозицію більшовицького уряду Росії, який налягав на ліквідації УНР, а за це обіцяв Польщі віддати набагато більше українських земель, а також частину Білорусі та Литви. Пілсудський натомість підтримував УНР та її лідера Симона Петлюру. В критичні місяці осені 1919 року Пілсудський своїм військом фактично врятував уряд і армію УНР від остаточного розгрому більшовиками.*

— Але на початок 1920-го становище УНР стало критичним: уряд Петлюри вже майже втратив контроль над українською територією, яку поступово займали більшовики.

— *І саме це спонукало Симона Петлюру піти на підписання Варшавського договору. Польща стала єдиним реальним союзником УНР у боротьбі за незалежність проти московської агресії. Але цей договір, який складався з політичної конвенції, підписаної 22 квітня 1920 року, і військової, підписаної через два дні, й нині оцінюється дуже неоднозначно. З одного боку, Польща визнавала УНР як суверенну державу й зобов’язувалася надавати їй військову допомогу проти агресії. Практично це означало вступ Польщі у війну з більшовицькою Росією на боці України. З іншого, договір закріплював землі Східної Галичини за Польщею. У війні з Росією українська армія переходила в оперативне підпорядкування польській. Усе це деякі історики трактували як зраду Петлюрою національних інтересів, як диктат Польщі уряду УНР, правда, урядові майже без держави. Що Ви на це скажете?*

У ТЕНЕТАХ БЕЗДЕРЖАВНОСТІ

Діалог до 90-річчя закінчення українських визвольних змагань

Петро Антоненко

— Сильнішою при укладанні договору була позиція Пілсудського. І враховуючи його статус “Начальника держави”, і виходячи з реального стану польської армії на той час. Не забуваймо, що польська держава вже мала тоді чітко визначену територію та структури — на відміну від УНР. І ось тут постає важливе питання: яку мету переслідувала політика Пілсудського, яким він бачив майбутнє Польщі й України? Пілсудський як політик, на мою думку, зосереджувався на просуванні Польщі в Європу — не в ту, що реально тоді існувала, а в Європу майбутнього. Він хотів збудувати в Європі “новий лад”. Проте перешкодою на цьому шляху була і великодержавна Росія, і Росія більшовицька, яка заступила Росію царську. Пілсудський прагнув стати партнером (і то якомога більш рівноправним) у переговорах із Францією та Великою Британією. Проте зрозуміло, що ніхто із західних держав не вів би рівноправних перемовин чи то з Польщею, чи з Україною, коли б на східноєвропейських теренах домінувала Росія. І це Пілсудський прекрасно розумів і враховував у своїй політиці. Отож він постійно шукав нову концепцію для Польщі, а також України й інших відроджених держав у Центрально-Східній Європі. Це була б така Європа, де відновить свою державність (після 120-ти років боротьби) Польща, а також Україна, народи Кавказу та Балтії. Особливо приязним Пілсудський був до Литви, Білорусі й України, і прагнув узгодити їхнє майбутнє з новою концепцією Європи. А в цій Європі, де жоден народ

1920 рік став останнім роком українських визвольних змагань. Вони завершилися поразкою в цій “громадянській війні”, за штампованим радянським визначенням, а насправді — у визвольній війні Української Народної Республіки проти агресії Росії, цієї комуно-радянської імперії, відновленої на руїнах царської.

У той останній рік тяжкої і нерівної боротьби України за незалежність доля УНР виявилася тісно пов’язаною з недавно відновленою після більш як 120-ти років бездержавності незалежною Польщею. Про ці вкрай складні, неоднозначні історичні перипетії ведуть діалог відомий польський історик, директор Південно-Східного Наукового Інституту в Перемишлі доктор Станіслав СТЕМПЕНЬ і заступник головного редактора нашої газети Петро АНТОНЕНКО.

не диктував би свою волю іншому народові, послаблена Росія давала б новий великий шанс раніше уярмленим українцям, і навпаки: сильна Росія — позбавляла.

— *Але ще є особистісний, суб’єктивний момент у ставленні Пілсудського до польсько-українських взаємин.*

— Пілсудський любив і знав Україну. Україна була для нього істотною і значущою, як і для кожного поляка, бо для всіх нас Україна — це не тільки держава-сусід, а й спільна історія: козаччина, боротьба з російським царатом, спільний історичний простір, взаємні впливи в культурі, мові та літературі.

— *Повернімося до дискусії про рівноправність чи нерівноправність Варшавського договору.*

— А чи бувають у політиці, історії абсолютно рівноправні союзи? Адже Пілсудський мав дбати про безпеку своєї держави, мусив передбачати дії й наміри своїх партнерів. Варто зазначити, що Пілсудський був главою демократичної держави, а не диктатором, він мав у парламенті сильну опозицію, а саме в парламенті була зосереджена влада. Можна навіть сказати, що, укладаючи союз із Петлюрою, Пілсудський ризикував значно більше: парламент у будь-який момент міг усунути його з посади глави держави. Відразу після підписання угоди в парламенті почалися розмови, що через союз із Петлюрою Пілсудський “втягнув Польщу в авантюру політику на Сході”, яка не лише несе загрозу незалежності Польщі, а й призводить до погіршення відносин із Францією та Великою Британією, які вірили, що більшовицька Росія незабаром упаде, й тому не варто надто територіально послаблювати землі нещодавнього союзника — Росії.

Тепер щодо ризиків Петлюри. Союз із Польщею додав йому чимало ворогів, але в разі успіху Петлюра міг виграти значно більше. Його виграшем могла стати незалежність України, хоча й трохи “усіченої” на заході, але, окрім цього, дуже великої територіально держави зі столицею в Києві й майже усіма історичними містами та

Станіслав Стемпень

регіонами. Інших союзників, окрім Польщі, Петлюра не мав. Важливий момент: якщо Петлюра вважав, що Польща загрожує інтегральній, територіальній цілісності України, то він розумів, що Росія, і “біла”, і “чорвона”, загрожує самому існуванню України як держави.

— *Отже, Варшавський договір було укладено. Далі події розвивалися з блискавичною швидкістю. Негайно об’єднана польсько-українська армія почала наступ на більшовиків. А вже 8 травня визволила від них столицю України Київ. Та переважна більшість українців без ейфорії зустріли цей наступ. Кияни розцінили це як чергову зміну влади у стародавній столиці, здається, шосту чи сьому за останні кілька років. До того ж, це визволення прийшло за допомогою чужої армії. І самого Петлюру вже не сприймали за загальнонаціонального лідера. Вся Україна бачила цей розбрат у стані української демократії, між її очільниками — Грушевським, Винниченком і Петлюрою.*

— *Для порівняння. Коли Пілсудський проголосив 11 листопада 1918 року незалежність відродженої Польщі, в краї існувало одразу кілька центрів влади, так би мовити, протоурядів: у Варшаві, Кракові, Любліні. Але залізна воля Пілсудського, натріотизм польських політичних лідерів згуртували націю і відродили державу. Не так сталося в Україні.*

— Один із відомих в еміграції українських публіцистів Іван Кедрин-Рудницький написав цікаву статтю “Пілсудський і Петлюра”, де зокрема зазначив, що на 1918 рік Пілсудський уже був символом боротьби за незалежність держави, творцем польського підпільного визвольного руху, колишнім в’язнем німецької тюрми в Магдебурзі, творцем Польських легіонів і Польської військової організації. А що в той час робив Петлюра? Був публіцистом, писав статті. А ось що писав Володимир Винниченко, недоброчиниць Петлюри: коли Петлюра став Головним отаманом, то “ходив із попами, з процесіями” і хотів, щоб на Хрещатику йому падали в ноги і цілували руки. Може, це дещо буквально, але в цьому є зерно правди.

Мало хто з українців вважав Петлюру за національного лідера. Хоча насправді

Юзеф Пілсудський і Симон Петлюра (в центрі) серед польських і українських офіцерів

він ним був, його життєва дорога схожа на долю Юзефа Пілсудського. Правда, на відміну від Пілсудського, він розпочав політичну діяльність лише під кінець Першої світової війни, натомість Пілсудський був відомим національним вождем борців за незалежність ще під кінець XIX століття. Але слід підкреслити, що Петлюра виокремлювався серед інших українських політичних діячів тим, що мав великі здібності передбачувати майбутнє, він мав свою концепцію розвитку української нації та держави, якої бракувало багатьом українським діячам того часу. На відміну від Винниченка та Грушевського, які хотіли створити найбільш національну міліцію, він добре розумів потребу будувати сильну українську армію. На жаль, мало хто знав таким Петлюру, мало хто знав його ідеї.

— **Вибачмо Винниченку ті різкі слова. Навряд чи з боку Петлюри це було прагнення до почесей.**

— Петлюра розумів, що державний муж мусить мати за собою традицію, мусить мати суспільний авторитет, нація повинна його бачити як державного мужа. І його поразка в тому, що він цю традицію не міг створити саме тоді. Він не мав на це часу.

— **На жаль, це була поразка не лише Петлюри, а й нації, поразка національно-визвольних змагань. Останній акт їх розігрався влітку-восени 1920 року. Вже наприкінці травня червоні війська перейшли в контрнаступ. А через два з половиною місяці, в серпні, опинилися за 13 кілометрів від Варшави. Правда, тут сталося те, що потім назвали “чудом над Віслою”: Червона армія зазнала нищівної поразки. Згодом, у жовтні, ще одної, на Німани. Але все одно сейм Польщі в жовтні мусив укласти перемир'я з більшовицькою Росією. У листопаді 1920 року останні підрозділи переможеної армії Української Народної Республіки, армії Симона Петлюри, полишили українську землю і перейшли польський кордон. І хоч була ще відчайдушна спроба підняти Україну проти більшовиків — похід Юрія Тютюнника 1921 року, але визвольні змагання було програно. В чому ж причини? Помилки у соціальної політиці лідерів УНР? Безперечно. Розбрат у стані демократів? Також. Агресія більшовицької Росії? Головним чином. Але чи тільки це? А міжнародний фактор?**

— Це надзвичайно важливе питання. На тогочасній політичній арені було значно більше гравців. Чи могли поляки продовжувати боротьбу, допомогти Україні? У них не було вдосталь ні провіанту, ні зброї. Тому вони були вимушені звертатися по допомогу до західних країн, зокрема, Франції та Великобританії. Але що відбулося? Саме тоді почалися страйки британських докерів, котрі не хотіли завантажувати кораблі зброєю та провіантом для польської армії, а проголосили гасло “Руки геть від Країни Рад!” Треба було вирішити, чи Польща могла підтримувати цю боротьбу на захист української державності? Пілсудський був готовий до боротьби, але мав чимало політичних противників. Це була важка ситуація. Та й Петлюра розумів, що подальша війна з більшовицькою Росією неможлива.

— **Щодо позиції провідних держав Заходу, то про це дуже точно сказав пізніше сам Петлюра: “Великі держави Європи не хотіли розуміти змагань наших національних, не хотіли відчувати власних інтересів. Європа свідомо закривала очі на боротьбу України, Білорусі, Дону, Кубані, Грузії, не хотіла допомогти змаганням народів, що спільними силами бажали спинити криваву хвилю комуністичного імперіалізму московського”. Яка абсолютно точно історична паралель із сьогоденням. Йдеться про позицію Заходу щодо сьогоденної України.**

Але повернімося у 1920 рік. Польща, попри фактичну поразку у війні з Росією, прихистила на своїй території залишки переможених структур УНР. Тут, на екзилі, розташувався уряд України, її армія, Симон Петлюра залишався главою Директорії, Головним отаманом збройних сил. Однак у березні 1921 року Польща змушена була підписати з Росією Ризький мир, який фактично

анулював Варшавський договір 1920 року. Червона армія повернулася на схід, до складу Польщі знову увійшли західно-українські землі, УНР було ліквідовано. Натомість на Наддніпрянській Україні формально встановлювалася влада так званої Української Радянської Республіки, насправді ж колонії більшовицької Росії, що вже наступного року і юридично увійшла до новоствореного СРСР майже на 70 років.

Присуд деяких істориків щодо Пілсудського був жорстким: він зрадив Петлюру й Україну. Ваша оцінка?

— Так ставити питання неправильно. Чому Пілсудський мав бути зрадником? У нього не було іншого вибору. Врешті, це було не його рішення, а польського сейму, в якому він не мав більшості. Вільної України не хотіла жодна з держав Західної Європи, вони вважали, що більшовицький режим швидко паде й тому не потрібно ослаблювати майбутньої Росії, забираючи у неї частину земель. Росія під час війни, а також раніше — найближчий союзник Франції та Великої Британії. Існування Російської держави було корисне для німців, які побоювалися, що союз Польщі з Україною зміцнить відроджену Польщу.

Ще один момент, на який варто звернути увагу. Згідно з додатковою угодою, підписаною — супроти думки Пілсудського — вже після Ризького миру, Петлюра й декілька інших українських діячів мали бути вислані з Польщі. Але цього не сталося. Була спроба вбити його ще в Польщі більшовицьким агентом, але поляки охороняли Петлюру, а пізніше допомагали йому на еміграції в Парижі.

— **Так, Симон Петлюра як очільник УНР пробув у Польщі ще майже три роки і залишив її в останній день 1923-го. А вже 25 травня 1926 року його вбив у Парижі агент радянських спецслужб. Сталося це не випадково, тоді, коли Пілсудський вдруге прийшов до влади в Польщі 1926 року. Комуністична влада Москви боялася, що настане відновлення польсько-українського союзу.**

Наша розмова про українські національні визвольні змагання, власне, про їх прикінцевий етап, свідчить, наскільки складними, трагічними є історичні перипетії нації, якщо вона опиняється в тенетах бездержавності. Чи то Україна, чи Польща, чи інші народи, які десятки, сотні років виборювали свою волю, незалежність.

На завершення хочу нагадати про знаменитий лозунг поляків, із яким вони йшли в бій за незалежність під час двох повстань проти Росії у XIX столітті: “За нашу і вашу свободу!” Маршал Пілсудський відновив цей лозунг 1920-го. А втретє це гасло пролунало під час помаранчевої революції. Знаменно, чи не так? Тож, відштовхнувшись від історії, повернімося в сьогодення.

— Українсько-польські взаємини у майбутньому будуть такими, якими їх захочуть бачити обидва народи: український і польський. Це важливе завдання для еліти, інтелектуальної верхівки, менеджменту країни всіх рівнів — творити і розвивати суспільство, а не підкоряти його власній примхливій волі. Наскільки саме інтелектуальні провідники народу, між іншим, письменники, художники, журналісти хочуть, щоб наші взаємини були візцевими? Ми не повинні ставити взаємини з росіянами над власними національними інтересами. Помаранчева революція була найбільшим, від моменту проголошення незалежності, піднесенням українського суспільства. Адже українці пробували свої сили, боролися й доводили, що вони мають право на власну думку. І це також вплинуло на українсько-польські взаємини, бо всі у світі цінують тих, хто вміє боротися за свої інтереси. Тому поляки підтримували “помаранчевий” спротив українського народу. Вважаю, що до тієї боротьби повертатимуться майбутні покоління українців.

Треба додати, що доктор Станіслав Стемпень, автор багатьох праць про українсько-польські взаємини, зараз зайнятий опрацюванням та виданням книги про життя і діяльність Симона Петлюри.

Перемишль, Польща — Київ, Україна

СВОБОДА ДЛЯ НЕВІЛЬНИКІВ

“Як може існувати державне свято День Свободи в країні, де влада нехтує правами громадян?”. Це риторичне запитання виникло під час дискусії “День Свободи і нове політичне покоління” в Києво-Могилянській академії саме в день річниці помаранчевої революції — 22 листопада... Гостями дискусії були экс-голова СБУ, а нині голова політради “Нашої України” Валентин Наливайченко, экс-прес-секретар президента Ірина Ваннікова, політичний аналітик Ростислав Павленко, голова центрвиконкому “Нашої України”, Сергій Бондарчук і член політради Данило Лубківський.

Місце проведення зустрічі не випадкове, адже саме Могилянка 2004-го була єдиним київським університетом, який на рівні адміністрації підтримував помаранчеву революцію. Подискутувати прийшли і викладачі, і студенти. Було багато тих, хто брав безпосередню участь у листопадових подіях 2004-го.

Євген САВВАТЄЄВ

“РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ”

Помаранчева революція до сьогодні була останньою сторінкою української історії, коли свобода справді важила багато. По-різному можна ставитися до п'яти “післяреволюційних” років і до людей, що в цей час керували державою. Але абсолютно напевне можна сказати, що восени 2004-го люди, які стояли на Майдані, відчували себе вільними і здатними на власний розсуд розпоряджатися своєю свободою. Для них свобода була цінністю. За влучним висловом історика Ярослава Грицака: “Це була революція гідності, коли мільйони людей вирішили, що вони не негідники, що вони чогось варті”.

За наступні п'ять років поняття “свободи” девальгувалося. Мітинги за гроші, продаж власного голосу на виборах — свободою почали торгувати і, як виявилось, перестали цінувати.

“...П'ЯТЬ РОКІВ ТОТАЛЬНОЇ КОРУПЦІЇ, ЗРАД І ЧВАР...”

Попри те, що тема зустрічі ніби аж підштовхувала говорити про майбутні перспективи запрошеної політичної сили, передусім згадували історію, шукали причини, чому навіть після демократичних перетворень, які сталися внаслідок помаранчевої революції, ми все одно повернулися туди, звідки починали.

“Тоді 2004-го і ще навіть 2005-го більшість населення України підтримували Ющенка. Європа та майже весь світ теж був спочатку в захваті. Але нам треба було це захоплення конвертувати в реальні реформи, в реальні законопроекти й вибудувати нову систему влади. Жоден із цих проектів не був реалізований”, — відповідає В. Наливайченко і називає давно всім зрозумілу причину: “Це були п'ять років тотальної корупції, зрад і чвар”.

Як результат, українське суспільство отримало владу, для якої свобода вже навіть не є цінністю. У такій ситуації День Свободи перетворився на цілковитий фарс, що 22 листопада добре засвідчили новини багатьох телеканалів. Ось ми бачимо Януковича в Брюсселі, закадровий голос нам говорить, що безвізовий режим між Україною і ЄС буде ледь не наступного року. І зовсім поряд сюжет про багатотисячний мітинг підприємців у центрі Києва, який влада хотіла заборонити!

“ТАК, МИ ПРАГМАТИКИ. ТАК, МИ НАЦІОНАЛІСТИ”

Тема дискусії, нагадаю, була “День Свободи і нове політичне покоління”, але виникли й інші запитання: чи можна вже говорити про “нове політичне покоління”? Якщо воно справді сформувалося, то чим буде відрізнятися від старого?

“Перш за все, це люди, які стали успішними вже в умовах незалежної України і мають об'єктивне зацікавлення в тому, щоб держава розвивалася міцною, незалежною і ставила амбітні задачі. Україна вже зараз має достатньо амбітних молодих людей, які не обмежуються винятково ін-

Валентин Наливайченко

дивідуальним успіхом, а говорять про успіх всієї країни”, — так бачить це покоління політичний аналітик Ростислав Павленко.

“Ми вже розпрошались з великою частиною “любих друзів” та корупціонерів”, — переконує Наливайченко, а говорячи про новий політичний курс, він упевнено, майже по-військовому, стверджує: “Так, ми прагматики. Так, ми націоналісти”.

Прагматичний націоналізм, зі слів політиків, має спиратися й орієнтуватися на громадянина, який пов'язує свої власні життєві завдання з цілями своєї держави. Мітинг на Майдані Незалежності й гасла, які лунають, дозволяють Ростиславу Павленку дивитися у майбутнє з оптимізмом і навіть провести паралелі з 2004 роком: “Подивіться на сьогоденний Майдан і згадайте 22 листопада 2004 року. Тоді першими на вулиці вийшли громадські активісти, зараз це дрібний і середній бізнес. Першими виходять активні, ті, які можуть стати, чітко заявити, знаючи, що їх не так багато”.

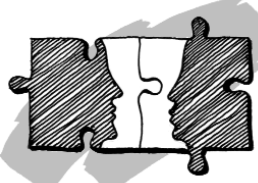
“ПОТРІБНО ПОЗБАВИТИ СБУ ФУНКЦІЙ, УСПАДКОВАНИХ ВІД КДБ”

Сьогоднішнє занепокоєння станом демократії в Україні так чи інакше пов'язане з діяльністю СБУ та її голови Валерія Хорошківського.

Під час дискусії було порушено й цю тему. Зокрема пролунало запитання про часи, коли Наливайченко і Хорошківський працювали разом.

“Валерій Хорошківський став моїм першим заступником 2009 року. Він був серед перших, хто підтримував політику “декадєбізації” СБУ, всіляко підтримував відкриття архівів УПА, затримання на території України агентів ФСБ. Ті зміни, які сталися... Я думаю, їх не варто персоналізувати, необхідно просто позбавити СБУ функцій, успадкованих від КДБ, щоб жоден голова цієї служби не мав тих повноважень, які має зараз Хорошківський”.

День Свободи за нової влади “відсвяткували” вперше. І хай сама влада не хоче про це свято згадувати, головне, щоб кожного року згадували ми.

Петро АНТОНЕНКО

У КОМУНІСТІВ ГОЛОДОМОРУ НЕ БУЛО...

Комуністична партія відгукнулася на відзначення річниці Голодомору 1932—1933 років в Україні прес-конференцією в столичній агенції Інтерфакс-Україна. Журналісти почули комуністичну версію Голодомору.

да, не так від стихії, як від капіталістичної “великої депресії”.

Але повернімося до Крючкова. Він таки додав, що причиною голоду, окрім посухи, були й “труднощі індустріалізації” — чистай, принесення їй у жертву українського селянства. І навіть визнав, що однією з причин голоду стали репресії влади проти селян. Отже, комуністи визнають і другу позицію — Голодомор, тобто цілеспрямоване нищення людей. І лише третю позицію не визнають затято й категорично, заперечуючи геноцид. Бо це вже більш ніж репресії режиму, це сплановане знищення певної державою, її правителями певного народу, нації у цій чи іншій державі. Такого компартія визнати нездатна, навіть попри начебто відхрещування від злочинів тоталітарного режиму.

У бій були кинуті краді пропагандистські сили. Основним спікером став один із чільних ідеологів партії Георгій Крючков. Вів зібрання і постійно доповнював побратимів секретар ЦК компартії Георгій Буйко. Але партійно-громадським вишколом не обмежилось, адже в лавах партії є й високопосадовці: ще попередня влада довірила (а нішні, звичайно ж, продовжила ці повноваження) посаду голови Державного комітету архівів України комуністці Ользі Гінзбург. Вона говорила чи не більше від Крючкова, постійно даючи зрозуміти, що виступає від імені державної влади. По-своєму цікавими були й двоє інших учасників прес-конференції, хоча б тим, що походили з родин, репресованих комуністичним режимом. Глава Міжнародного слов'янського комітету Микола Лавриненко, який із російської потім перейшов на гарну українську мову, похвалився, що його батьки колись були розкуркулені, репресовані. А публіцистка Мирослава Бердник — донька відомого опонента комуністичного режиму, в'язня радянських таборів.

Що ж, товариство зібралося солідне, ерудоване, з тих, кого, як-то кажуть, у ложці не втопиш. І виступи їхні лилися плавню, натреновано і, здавалося, переконливо. Однак досить було бодай трохи замислитися над аргументацією компартійних лекторів, як ставала очевидною вся її примітивність.

Голод. Голодомор. Геноцид. Три начебто тотожні поняття. Але варто чітко розрізнити нюанси. Перше комуністи визнають: голод в Україні був. Із цього Крючков і почав свій виступ. Щоправда, згідно з комуністичними приписами, озвучив “їхню” кількість жертв: 2,6 мільйона. Все інше назвав завищеними даними. Знову згадав тезу, що чи не основною причиною голоду була посуха. Притому, виявляється, не лише в кількох республіках СРСР, а й по світах. Щоб закінчити цю тему, зазнач, що М. Лавриненко пізніше озвучив сенсацію про голод навіть у США, де від нього у 30-х загинуло аж 5,5 мільйона людей. Прав-

Але продовжимо дискусію з одним із головних ідеологів компартії. Крючков назвав на прес-конференції три причини, з яких, мовляв, в останні кілька років так активно піднімалася тема Голодомору. Перше — це “захисна реакція режиму реставраторів капіталізму”, щоб відволікти увагу суспільства від соціально-економічних проблем. Друге — це робилося задля створення напруги в українсько-російських взаєминах, підігрівання в суспільстві “русофобських настроїв”. Третє — це все політика нагнітання песимізму й негативу в суспільстві. А у нас же, зазначив Крючков, було в історії багато позитивного. Ось таке примітивне пояснення того, що ми відроджуємо нашу національну пам'ять.

Почнімо з останнього. Справді, не треба нагнітати песимізм і негатив. Але так само не треба клеїти оці ярлики, коли ми нарешті хочемо знати правду. А щодо “всього позитивного”, то під цим комуністи розуміють, звичайно ж, радянський лад.

Щодо “режиму реставраторів капіталізму”, то тут журналісти приперли балакучого Крючкова до стіни простим запитанням: чи не в цьому ж режимі, в цій правлячій команді перебуває нині й компартія? Довелося йому альянс комуністів із буржуями-регіоналами пояснювати тим, що компартія, мовляв, не дає владі забути про інтереси трудящих, відстоює соціальні права народу. Повірімо...

Нарешті третій і, вочевидь, основний аргумент — про “русофобські настрої”. Росія, Москва завжди права — це залізобетонна догма наших комуністів. І тут дискусії з ними марні. Ось чому така компартія ніколи не визнає факту не просто голоду, Голодомору, а геноциду.

Густослів'я товаришки Гінзбург, чесно кажучи, було менш цікавим. Акцентуючи на своїй високій державній посаді хранительки архівів України, вона видавала безапеляційні вердикти: такого у наших (і російських) ар-

хівах немає, а ось таке-то є, це дезінформація, а оце правда. Але деякі екскурси в історію дивували. Виявляється, за Гінзбург, продаж зерна за кордон саме в розпал голоду Радянський Союз вів не добровільно, а під тиском Заходу. Перегукувалися з цим випадки в бік “ворожого Заходу” і в сенсаціях від публіциста пані Бердник: виявляється, ажітаж довкола голоду в СРСР теж підняв капіталістичний Захід, причому, першими серед цих ворогів було названо Німеччину й Італію. Дивно, якщо врахувати, що саме Німеччина у 30-і роки була найліпшим другом комуністичного СРСР, а народжена в Італії фашистська ідеологія люмпену, класової і расової зверхності була по-сестрою комуністичної ідеології.

Основний пафос виступу Гінзбург, і цю тезу не раз підкреслювали й Крючков і Буйко, полягав ось у чому: мовляв, у архівах (знову ж, і в Україні, і в Росії) не знайдено жодного документа, який би свідчив про геноцид проти українського народу. Аргументація воістину для репресованого суспільства. Невже можна сподіватися знайти в архівах документи, де буде прямою мовою дано вказівки чинити геноцид проти українського народу, і під цим стоятимуть підписи Сталіна та його поплічників? Писалося зовсім інакше. Не було потреби вживати термін “геноцид”, досить було **чинити геноцид**. Заносити цілі села на так звані чорні дошки, що робилося лише в Україні. Оточувати села загороджувальними загонами, як це було тільки в Україні. Вивозити хліб, нехай і під диктатом Заходу, але чомусь тільки з України. Ну, може, ще з української за населенням Кубані, щоб і тут знищити дух волі.

Що ще залишається з комуністичної аргументації? Та нічого, окрім акцентування на нинішніх труднощах. “Ми в ямі”, — сказала голова Держкомітету. Вірю. От тільки ні Гінзбург, ні Крючков чи Буйко нізачо не визнають, що ми в ямі комуніс-

тичній. Що не було ще жодного президента з чотирьох, який не побув би свого часу в лавах компартії. Що єдиним пам'ятником на центральній вулиці столиці незалежної держави є пам'ятник саме комуністичному фіюеру, який нищив цю державу. Що реальна влада всі ці 19 років у тої самої посткомуністичної олігархії.

Любителі історичної правди від компартії не випадково і не раз “проколювалися” на цій прес-конференції. Наприклад із твердженням, що одні села вимирали більше, інші менше, одні сім'ї гинули, інші ні. А знаєте чому? Менше постраждали ті, хто був у колгоспах: їх якось підгодували. Ну чим не зізнання, що в цьому й була зловісна ідея Голодомору — зламати вільне українське селянство.

А товаришка Гінзбург, велика прихильниця документів і цифр, теж мимоволі “пролетіла” зі своєю статистикою. Ностальгуючи за радянськими часами і протиставляючи їм нинішню незалежну державу (це взагалі проходило червоною комуністичною ниткою через всю прес-конференцію), зачитала таке: в її рідному селі під Конотопом на Сумщині 1941 року в школі було 511 дітей, а нині лише 12. На це я поставив просте запитання: а скільки дітей було в цій школі 1991 року, на момент розвалу Союзу? Нагадав, що від 1941 по 1991 рік, тобто цілих 50 років, Україна була в складі СРСР, яким керувала її компартія. А від 1991 року по сьогодні минуло лише 19 років. Гінзбург зізналася, що вже в 60-і роки, коли вона вчилася в школі, там було лише трохи більш як 200 учнів, аж ніяк не півтисячі. Скільки було 1991-го, чомусь не назвала. Мабуть, кілька десятків. Це все до того, що вмирання села за потурання влади, — не лише сьогоднішні реалії, воно тяглося десятиліттями.

Цей простий приклад показує, що лише сьогоднішні проблеми, негаразди нашої напівколоніальної держави — єдина пожива для комуністичних ідеологів. Відтак що швидше наведемо лад у державі, то швидше позбудемося комуністичної облуди. І навпаки.

**27 листопада 2010 року.
Україна пам'ятає!..**

УКРАЇНСЬКА ГОЛГОФА

Закінчення. Поч. на стор. 1

Академік зазначив, що треба добиватися правдивої правової оцінки цієї трагедії в Україні й світі не лише заради пам'яті про жертви, а й для того, щоб подібне не повторилося. Послідовними кроками чечого вже досягли, але треба йти далі. Адже довгий час було заборонено навіть згадувати про голод 1932–33 років. Потім голод уже не заперечували, але не хотіли визнавати його штучну природу. Нашадки творців цієї катастрофи стверджували, що причиною був неврожай. Коли відкрили архіви, оприлюднили безліч свідчень очевидців, неспростовними фактами довели, що тоді, коли українські селяни помирали з голоду, з імперії до інших держав вивозили зерно, села заносили на “чорні дошки”, забирали всі продовольчі товари, селян не випускали, прирікаючи на голодну смерть, забороняли приймати допомогу від діаспори, Голодомор змушені були визнати. Але Голодомор як геноцид української нації намагаються заперечувати досі, попри те, що 2006 року Верховна Рада ухвалила відповідну постанову, що, правда, в ній ключове поняття “геноцид української нації” замінено на “геноцид українського народу”. Підміна понять у законі про Голодомор створює величезну перешкоду для української дипломатії на шляху до його визнання геноцидом Організацією Об'єднаних Націй.

Ті, хто не визнає Голодомор геноцидом українського народу, посилаються на те, що Голодомор був і в Росії, і в Казахстані і в інших республіках. Це так, але й там найбільша трагедія була саме в місцях, де переважно мешкали українці за походженням (на Кубані тощо).

Нація вижила, але ще й нині знекровлена і перебуває в небезпеці, зазначили учасники презентації. Сьогодні знову відбувається спроба вбивства нації, але вже не фізично, а через гуманітарну агресію: нав'язування думки, що української нації, мови, культури не існує, що українці є частиною російського народу, що в нас спільна історія тощо. Без української нації — нема Ук-

Микола Сядристий

раїнської держави, знищити яку — мета сучасних імперських сил.

Своїми роздумами з приводу нової книжки поділилися істо-

Василь Клічак, Микола Нестерчук, Леонід Мужук, Дмитро Ломачук

Володимир Василенко

рик Олег Гринів, автор перших творів про Голодомор Олександр Міщенко (Олесь Воля), письменник Григорій Гайовий, який, зокрема, акцентував на тодішній нелюдській позиції офіційної Америки, президента Рузвельта, якого вважає співучасником злочину. Адже саме 1933 року, після 16 років невизнання,

США встановили дипломатичні відносини з СРСР, чим фактично легалізували злочинний режим.

Письменник Василь Василяшко сказав: “Один американський фермер може прогодувати 115 людей. Увесь наш народ не міг прогодувати одного тирана — Сталіна, якому зараз в Україні ще дехто ставить пам'ятники. У багатьох селах під час Другої світової війни загинуло менше людей, ніж під час голоду 1933 року. А нам закривають рот, мовляв, досить про це говорити. Будемо говорити доти, доки всі не усвідомлять масштабів цієї трагедії”.

Художник Валерій Франчук розповів, що також 18 років працював над темою Голодомору, створив 126 картин. “Ці образи, символи приходили до мене через мамині спогади, — сказав художник. — Хочу, щоб виставка цих картин була постійно діючою, а також видати книжку репродукцій, адже подібної ще не було”.

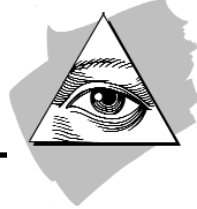
На просвітнянських заходах звучали пісні про Голодомор у виконанні хору “Гомін”.

Зворушливою була презентація книжки Аркадія Сидорука, яку “Просвіта” разом з дитячою бібліотекою ім. П. Буйка провела у Школі мистецтв Дніпровського району. Діти, запаливши свічки пам'яті, уважно слухали розповіді істориків, письменників. Ніжні дитячі душі глибоко переймаються тими страшними подіями. Одна з учениць висловила загальну думку: про це не хочеться читати, про це страшно читати, але треба знати правду, щоб подібне не повторилося.

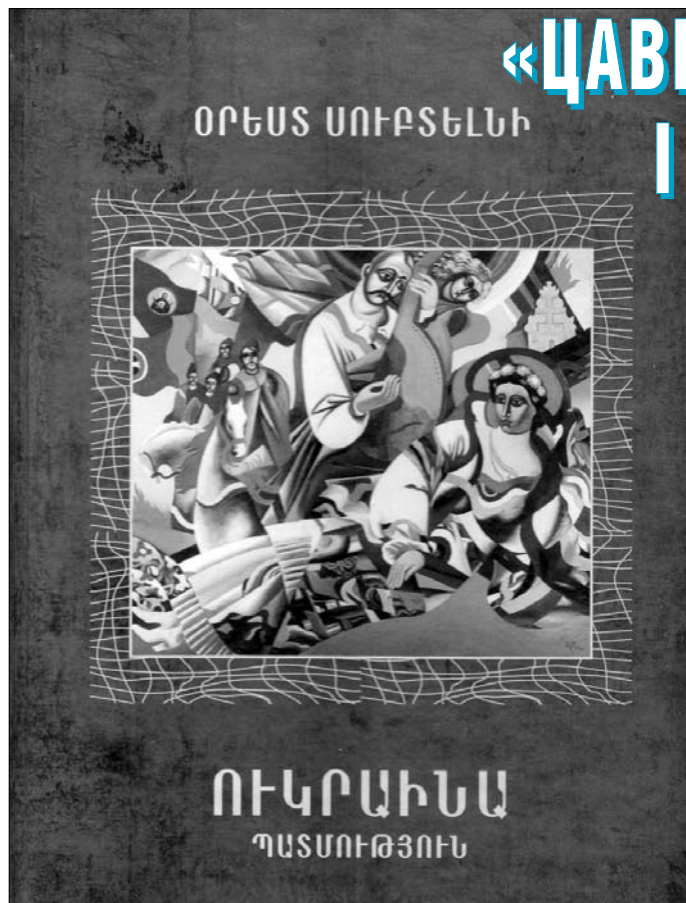
Надія КИР'ЯН
Фото Олеса ДМИТРЕНКА

Фоторепортаж Сергія Марченка

«ЦАВЕД ТАНЕМ» — СКАЗАЛИ НАМ ВІРМЕНИ І ВИДАЛИ ПРАВДИВУ ІСТОРІЮ УКРАЇНИ

Марія КУЧЕРЕНКО

Нещодавно в культурному житті України та Вірменії сталася значна подія: у ечміадзинському видавництві “Вагаршапат” побачила світ “Україна. Історія” Ореста Субтельного вірменською мовою. Подія приємна, я сказала б, зворушлива, адже нелегка, більш як трирічна праця українських і вірменських істориків, перекладачів, видавців увінчалася справді-таки неординарним виданням. Однак ностальгійно-натхненний стиль повідомлення здався мені не зовсім доречним, бо за радянських часів така книжка не могла бути видана, а в нинішній Україні, знищеній морально, зав’язлій в економічному хаосі й корупції, ця подія культурного життя залишилася непоміченою. Натомість, коли у Вірменії вже друкували наклад “України. Історії” Ореста Субтельного у вірменському перекладі, у Криму натхненні новою політикою уряду вітренківці та члени організації “Прорив” палили підручники з історії України, а коли вже їм забракло підручників із історії, віддирали обкладинки з хімії та біології. Книжки привозили “символічно” тачкою і скидали до підніжжя пам’ятника Катерині II.

У незалежній Україні палили історію України! Однак форма осуду новітніх геростратів української історії Ганною Герман просто-таки зашкалила за своїм цинізмом. “Давайте дискутувати, разом виробляти концепцію гуманітарної політики, разом писати *нашу* історію...”, — закликала вона. Правда може бути різною, а істина одна: нинішня влада в Україні з префіксом “анти” — антидержавна, антиукраїнська, антинародна, і якщо, як сказав поет В. Слапчук, “воля для українця, це коли руки вишиваним рукавом зв’язані”, — то слід, нарешті, щось робити з тими вузлами...

Хоч би там як, а зневірена українська душа, попри всі кризи, ще не втратила любові до життя, як і похідного від неї — почуття глибокої людської вдячності. Тож, тримаючи сьогодні в руках “Україну. Історію” Ореста Субтельного вірменською мовою, не можна не висловити щирих слів вдячності Вірменії за таку увагу до долі колишньої посестри по радянському простору.

Вірменія. Маленька держава на історичній мапі. Вірмени, які разом із греками вважаються найдавнішими етносами світу, зуміли за більш як три тисячоліття годин зберегти свою самобутність, виробивши імунітет від засилля чужих культур. Їхне бережне ставлення до своєї історії, мови, культурних традицій, що передається з покоління в покоління генетично, по-

ширилося і на інші культури. І вихід у світ вірменською “України. Історії” Ореста Субтельного — яскраве тому свідчення.

Розповідає Олександр Божко, Надзвичайний і Повноважний Посол України, вірменознавець і перекладач, відповідальний редактор цього видання: “Працюючи у Вірменії, я переконався, що там замало знають про Україну, про нашу історію, особливо про ті сторінки, які в радянські часи замовчувалися або спотворювалися. До того ж укорінені за комуністів негативні стереотипи постійно підживлювалися через російськомовне телебачення і пресу. Тому й виникла думка перекласти вірменською мовою книжку з історії українського народу. Вибір випав на працю Ореста Субтельного, яка здобула визнання в Україні та за її межами. Цю ідею також підтримав знайомий львівський історик Ярослав Дашкевич — автор численних досліджень з історії давніх українсько-вірменських зв’язків, людина надзвичайно шанована у Вірменії...”

Праця над книжкою тривала понад три роки. Перекладачі Зара Туманян, Давит Багдасарян і відповідальний редактор видання Олександр Божко мали надскладне завдання. З подібними перекладами вірменським тлумачам ще не доводилося мати справу. Та й оповідь у книжці закінчувалася 1991 роком, тож її було доповнено хронологією політичних подій в Україні до 2010 року, включно з президентськими виборами, а також перебігом вірменсько-українських міждержавних зв’язків після здобуття незалежності.

Звичайно, книжка не побачила б світ, якби не Самвел Шагназарян — вірменсько-український підприємець, пов’язаний з Україною не тільки бізнесом, а й родинними зв’язками. Двоє його синів — Гайк та Армен одружені з українками, обидва однаковою мірою добре володіють вірменською і українською мовами.

Олександр Божко охоче розповідає про Вірменію, завжди з великим пієтетом і пошаною. Він уникає аналогій — просто констатує, однак вони самі собою приходять на думку, і то надто болісні. Скільки разів здавалося, що вірменський етнос знищено, стерто з лиця землі, перетворено на прах, аж ні — народ знову і знову поставав із забуття, вражаючи феноменальною здатністю зберігати етнічну ідентичність. Ще й відроджував свою державність.

Якщо колись на землі був Рай, то він був на вірменській землі, бо, за Біблією, саме на Вірменському нагір’ї райська річка розгалужувалася на Фісон, Гіон, Тигр і Єфрат. Звідси, із цього “забутого раю”, почався пекельний шлях непокірного народу, про що так художньо переконливо розповіла Ліна Костенко у своєму вірші “Цавед танем”: *Згоріли їхні селища, пропали їхні мули, // Бредуть, бредуть вигнанці в дорогу неблизьку, // Щоб мову свою рідну їх діти не забули, // Їм літери виводять вірменки на піску.*

“Цавед танем” — “заберу твій біль” — так кажуть вірмени, коли хочуть підтримати один одного. Народжений у муках втрат

і злигоднів вислів, ставав формулою об’єднавчої сили, сенсом людської і національної спільності — немає чужого горя, твоє горе є моїм горем, і ми живі, допоки ми разом. Нині у Ечміадзині — духовній столиці Вірменії — зберігається, як найдорожча святиня, викувана із золота й інкрустована діамантами вірменська абетка. Її вірменська діаспора подарувала своїй батьківщині в ті часи, коли кремлівські ідеологи розпиналися на весь світ про “нову історичну спільноту — радянський народ”. І був той дарунок промовистіший за всі слова.

Вірмени — чи не найрозпорошеніша нація світу. Вірменська діаспора в кілька разів перевищує кількість населення самої Республіки Вірменія. Однак навіть далеко за межами своєї батьківщини вона не втрачає духовного зв’язку з батьківщиною. Слід зазначити, що значною мірою об’єднавчим чинником вірменів, незалежно розпорошених світами, є Вірменська апостольська церква, якій вони залишаються вірні упродовж усієї історії. Тепер і в нас, в Україні, чи не в кожному обласному центрі є храм, у якому відправа здійснюється вірменською мовою. Адже національна мова і національна церква — це той духовний підмурівок, який допоміг уціліти вірменам як народу.

Звісно, сьогодні Вірменія переживає непрості часи, як і всі пострадянські країни. Попри складні соціальні проблеми, вона і нині ревно плекає вітчизняну культуру. І коли умовно українське телебачення сприймає глядача як щось примітивне, недоладне, готове перетравити все, що йому пропонують — ток-шоу “Окна” з ненормативною лексикою чи гламурне “Козирне життя” з його хамським гаслом

“Красиво жити не заборониш” на тлі масового зубожіння народу, — програми вірменського телебачення акцентують увагу на вітчизняних культурно-пізнавальних передачах, намагаються “пересіювати” крізь сито елементарної людської моралі російський телевізійний простір, купують у Західній Європі високореєтингові цикли передач з театального і кіномистецтва.

Нещодавно колишній радянський простір приголомшила новина — ЮНЕСКО оголосив столицю Вірменії Єреван Книжковою столицею світу, свого часу відмовивши у цьому званні Санкт-Петербургу. А тепер звернімося до статистики: у маленькій Вірменії 133 видавництва; лівова частка книг виходить вірменською мовою — 1370 назв, російською — 165 назв. Це вражаючи цифри для такої маленької держави. Вражають цифри й щодо преси — на 138 газет вірменською річним накладом 25,9 млн прим. припадає лише 12 газет російською, які виходять у кіль-

кості 3,3 млн прим. “У той час, коли ми питимемо пиво і споглядатимемо голи, вірмени насолоджуватимуться книжками”, — підбив підсумок “Друг читача”.

Вірменія має й відповідне законодавство у галузі освіти. Так кожен, хто повертається додому з далеких країв, зобов’язаний віддати дітей саме до вірменської школи, хоча є й школи з російськими класами — пропорційно кількості відповідної групи населення. І нікому з батьків не спадає вчинити інакше. Кожен має знати материнську, чи то державну, мову. І стежить за виконанням мовного законодавства відповідна урядова установа. Та й під мовною Хартією вірмени не підписалися, як, до речі, й деякі європейські країни. Адже кожна держава знає, про яку мову їй треба подбати у першу чергу...

Хочеш того чи ні, а все сказане — навіть у такий стисло-калейдоскопічний спосіб — спонукає до запитань, риторично звернених до самих себе: чому ж у нас не так? чому самі себе так зневажали? чому стільки часу колінуємо, приречені на животіння? **Зрозуміло одне: життя без почуття власної і національної гідності несутимісне з життям.** Саме через це своє життєве кредо вірменська цивілізація викликає повагу всього світу. “Жертовність — непорушна частина вірменської історії, — сказав Папа Римський Іоанн Павло II. — Чекаю того дня, коли поцілую вірменську землю, обагрену кров’ю стількох жертв... Геноцид вірменів став прелюдією до наступних жаків: двох світових війн, незліченних регіональних конфліктів і навмисно організованих кампаній із винищування людей, у результаті яких втратили життя мільйони віруючих...”

А тепер щодо геноциду в Україні — чи знаєте ви, що “насправді” його тут ніколи не було (не будемо заглиблюватися, чому за переписами 1926-го та 1937 років українців поменшало на 15 %, тоді як кількість інших народів збільшилася на 20 %)? А ще (перепрошую за таку хронологічну непослідовність) не забудьте, що саме імператорська родина брала безпосередню участь у викупі Шевченка з кріпацтва (який невдалий Тарас Григорович! — чи не так?). Чи ви ще сумніваєтесь, що якби не далекоглядна політика Сталіна, не бачити б нам перемоги у Другій світовій війні (щоправда, німців загинуло 8 млн, а радянських людей — 40 млн, з них — 20 млн українців, хоча точних втрат ніхто не знає, бо радянська людина — все одно що піщинка в пустелі)? Як і те, що УПА — чистої води колабораціоністи, які заслуговують на всенародну анафему? Це я — як ви вже, мабуть, здогадалися — про зміни, яких зазнали підручники з історії України з вказівки Дмитра Табачника. Не буде тепер в історії України ані безвусих Героїв Крут (бо як пояснити, виходячи з “концепції спільної історії”, за що вони поклали свої молоді голови?), ані слави Січових стрільців, які омили своєю кров’ю підніжжя гори Маківки, і зовсім недавньої історії — Майдану... Як вирівнюється українська історія, як дивно-істотно влягається вона у спільний історичний простір!.. Усе набагато простіше, ніж здавалося, якщо по-прокрустовому! “Це *наша* спільна історія, — проголошує депутат Російської Держдуми Сергій Марков, — мови не може бути, що це внутрішня справа України”. І це не просто нахабна сентенція окремого російського депутата — це вияв послідовної імперської політики стосовно України. Тож слід пам’ятати: якщо зараз нам забракне духу протистояти цьому шаленому тиску, якщо пустимо ситуацію на гальма, матимемо правдиву історію України тільки у варіанті шойно виданої книжки — “Україна. Історія” Ореста Субтельного вірменською мовою...

ДЕНЬ ЯК МАЛЕНЬКЕ ЖИТТЯ

Надія КИР'ЯН
Фото автора

ПРОЕКТ ВИДАВНИЦТВА “МАХАОН”

Останнім часом у цьому напрямі чимало зроблено відомим дитячим видавництвом “Махаон”, розроблено проект видання творів видатної шведської казкарки, яка єдина у світі двічі удостоєна премії ім. Г. К. Андерсена. Цим проектом опікується редактор Надія Шевченко. Видавництво встановило тісний контакт зі спадкоємцями Ліндгрена, отримало дозволи на видання. Нещодавно вийшли в світ книжки “Роня, дочка розбійника”, “Пригоди Емілія з Льонебергі” (переклала Ольга Сенюк), “Лотта з бешкетної вулиці”, збірник казок “Домовичок Нільс Карлсон”, нині на виробництві збірник казок “Сонячна галявина” (переклала Галина Кирпа). Нові переклади видано за підтримки Шведської ради з питань культури KULTURRADET.

“На цьому ми зупиняться не збираємо-

У листопаді 2007 року письменниця, перекладачка Галина Кирпа у статті, присвяченій Астрід Ліндгрена писала: “Україна запізнилася належним чином зустріти 100-ліття письменниці — скажімо, видати її 13-томне зібрання творів у перекладах Ольги Сенюк... Тож сподіваймося, що все надолужимо, і світ, створений Астрід Ліндгреном, знов і знов оживатиме в дитячій уяві, бо, за твердим переконанням письменниці, “того дня, коли дитина перестане фантазувати, людство зубожіє”.

До речі, відгуки в Інтернеті на статтю Кирпи надивовижу теплі, вдячні (наприклад, “вона й сама трішечки Ліндгрена”), що свідчить про суспільну потребу в таких письменниках і творах.

Тож як надолужуємо згаяне?

ця людина жила ще довго-довго, щоб з під її легкої руки й далі виходили такі шедеври”.

Оскільки Ольга Дмитрівна все ж не встигне виконати вчасно таку велику роботу, вона сказала, що цей проект ми зробимо вдвох. Перекладатиме трилогію “Еміль”, а я — решту. Я високо ціную її довір'я і не підведу. Ліндгрена — це людина й письменниця, яку не можна не любити. Вона маловідома українцям. Читаю в оригіналі спогади про неї, бачу її ближче, якою вона була з колегами, скількох авторів виростила, підтримувала, змушувала працювати зі словом.

Іван Рябчий нещодавно зробив ексклюзивне інтерв'ю для України з донькою письменниці Карін, відомою перекладачкою з німецької та скандинавських мов. Донька розказала, що Астрід була надзвичайно скромною. Напевно, їй було б дивно побачити те, що робиться зараз у нас у дитячій літературі (і не тільки), “черги” за преміями тощо. Вона була вище за все це”.

Відомо, що твори видатної шведки перекладені 90 мовами, видавалися безліч разів. Була вона й бідною, і дуже заможною. Але, маючи багато грошей, нітрохи не змінила стилю свого життя, зате побудувала й утримувала прекрасну дитячу лікарню, якою нині опікуються спадкоємці.

ПЕРЕДАЙ ДОБРО ПО КОЛУ

“З розуміння, що день дитини дорівнює цілому життю, розпочалася наша дружба зі світом Астрід 17 років тому, коли створювали полтавський навчально-виховний комплекс “Паросток”, — згадує директор закладу Олена Крамарева. — Дитинство “за Астрід” стало образною моделлю мети та результату діяльності нашої школи. Відверто кажучи, непросто виконувати всі вказівки освітянських керівників і водночас зберігати в дитині дитяче... У розв'язанні цієї нелегкої задачі нам допомагає дух книжок великої шведки”.

Кілька років тому мені довелося побувати на першому випускному в школі, яку назвала б, без перебільшення, “школою своєї мрії”. Класи тут невеликі (школа платна), а кожним із випускників можна пишатися. Ці діти легко вступають до будь-якого ВНЗ, адже мають ґрунтовні знання, а окрім цього — всі непересічні, творчі особистості. Вони складають вірші, пісні, грають на музичних інструментах, танцюють (у школі викладають основи хореографії), самі моделюють костюми для

виступів і ще багато іншого. Цінують дружбу, допомагають одне одному, підтримують, старші виховують менших. Завжди привітні, немає жодних ознак зарозумілості, вихвалання дорогими речами, схвалення перед матеріальними благами, що так характерно для нинішнього споживачького суспільства. Щиро люблять своїх учителів, пишаються випускниками. У школі багато цікавих проєктів: діти шанують ветеранів війни та праці свого міста, знають їх особисто, дружать із мешканцями геріатричного пансіонату тощо. На стінах — стенди з висловлюваннями класиків, мудрими порадами: “Завжди знай, куди пливеш”; “Не забувай і не дай забути іншим про обов'язок”; “Немає безвихідних ситуацій. Є оригінальні рішення”; “Слухай свою музику, а не музику спокусників”; “Не май стереотипів. Завжди оцінюй ситуацію наново”; “Вмій навчатися (не тільки на власних помилках)” тощо. Подібне є в багатьох школах. Але тут усе це не лише написано на папері, так живуть.

Для прикладу, розповім про один традиційний день у школі — святкування дня народження Астрід Ліндгрена.

Відзначають його щороку за будь-яких умов. Наприклад, минулого року в листопаді був карантин. Дітям дали завдання — святкувати вдома, а потім до школи принести розповідь, світлина про цю подію. Ось уривок із твору тодішньої восьмикласниці Дарини Курячої: “Я люблю й шаную цю письменницю, тому вся моя родина з великою радістю святкувала її день народження. Я дуже багато розповідала моїм рідним про життя Астрід, її ідеї, любов до дітей. Усі члени моєї родини із захопленням сприйняли пропозицію долучитися до її чарівного світу... Подумала, що кожен член моєї родини схожий на якогось героя Астрід. Наприклад, я — Роня, мама — королева Ловіса, тато — Матіс, тітка Таня — Пеппі, дядько Андрій — Карлсон, а їхній маленький синочок — пан Нільсон. Бабуся була фрекен Бок, дідусь — Малуком, а їхня собачка

Марта — Бімбо. Доки всі завзято виготовляли костюми, ми з мамою натхненно готували святковий страву. Смажили та тушкували тютфельки Карлсона, тісто уперто хотіло втекти, але я не менш уперто робила з нього булочки фрекен Бок. Мама варила какао, і в повітрі відчувався дух казки... Ми всі перетворилися на казкових героїв, дорослі з головою пірнули в дитинство... Я тим часом із великим задоволенням взяла участь у телефонній вікторині, присвяченій творчості Астрід, яка в часи карантину заміняла наші шкільні змагання. Це було схоже на мозковий штурм, усі мої внутрішні резерви були задіяні...”

Цей уривок із твору Дарини свідчить, яке свято зуміла вдома організувати одна дитина з гімназії “Паросток”. А уявіть, що можуть зробити 70 дітей (стільки тут учнів) та ще й під керівництвом таких само активних учителів. Допомогали й батьки, які брали участь у всіх заходах.

Ми з Надією Шевченко з “Махаона” ледве встигали стежити за всім.

У залі, біля портрета шведської казкарки стояли великі вазы з водою, куди кожна дитина по черзі ставила свою квітку зі словами: “З днем народження, Астрід!”, щиро зізнавшись перед тим, за що любить її твори. Потім усіх запросили до їдальні, де пригостили “шведським” сніданком — булочками, пирогами й какао під музику зі шведських фільмів за казками Астрід Ліндгрена.

Далі Олена Крамарева презентувала три номери дитячого часопису “Довгапанчоха”, які видали учні (серед них свої журналісти, набірники, верстальники, дизайнери тощо) за фінансової підтримки відділу у справах сім'ї та молоді Полтавської ОДА та студентів-волонтерів із гімназії міста Віммербю (Швеція), з якими полтавські школярі познайомилися і потоваришували під час поїздки на батьківщину казкарки. Часопис безкоштовно поширюють у школах Полтавщини. Однією з ініціатив школи “Паросток” є акція “Передай добро по колу” — заклик до добрих справ, які оприлюднює видання.

Далі у музеї Астрід Ліндгрена діти демонстрували нові експонати. Провели цікаві ігри, вікторини, конкурси на “найкращого Карлсона”, “найкращу Пеппі” тощо. Описав вийшли на шкільне подвір'я, де катались на конях, як Астрід і герої її творів, лазили по деревах, перестрибували через “прірву”, провели змагання на “найкращий весняний крик Роні” тощо.

Завершилося свято біля святкових пирогів на честь Астрід Ліндгрена, які спекли школярі та їхні батьки. Запалили 103 свічки, ще раз привітали іменинницю. Для них вона жива і чує слова любові й пошани у чарівній країні Нангялі, де, як вважала письменниця, оселяються душі, що покидають землю. Туди учні пишуть листи, дякуючи за прекрасні твори й чудових героїв, які роблять красивим і змістовним життя дітей та їхніх батьків.

ся, — говорить Надія Шевченко. — Готуємо в новому художньому оформленні до друку твори, які раніше видавалися, зокрема, “Веселкою”: “Брати Лев'яче Серце”, “Міо, мій Міо”, “Расмус-волоцюга”, “Малій і Карлсон, що живе на даху”, “Знаменитий детектив Блюмквіст”, “Пеппі Довгапанчоха”. Ольга Сенюк зараз перекладає “Ми всі з Бюлербю” (попередньо плануємо назвати “Діти з Гамірного”, оскільки Бюлербю українською — Гамірне). “Махаон” планує максимально представити твори найвідомішої дитячої письменниці, які раніше не перекладалися українською”.

Перекладачі зі шведської мають і досвід, і бажання до цієї роботи. Галина Кирпа розповідає: “Якби Ольга Сенюк подумала всі нові твори перекладати сама, то кращого перекладу ми б не мали, я схилиюся перед її майстерністю. Вона блискуче “пересадилася” твори Ліндгрена на український ґрунт. До речі, пані Ользі (єдиній із українських письменниць!) після багатолітнього листування випало щастя побачитися з Астрід Ліндгреном навесні 1993 року. Це відбулося в просторому помешканні письменниці, де вона вже майже п'ятдесят років жила сама. Зустріч, обумовлена в двадцять хвилин, перетворилася на ширшу двогодинну розмову двох приятельок. Для Ольги Дмитрівни навіть кава в оселі славетної господині видалася райським напоєм. Насамкінець зворушена Астрід пообіцяла до наступної їхньої зустрічі вивчити українську мову. “І я тяжко пожалкувала, — згадує Ольга Сенюк, — що закони людського буття непереможні, плин часу невідворотний. Так би хотілося, щоб

